

МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Р. Содома, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-5020-6440

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Ю. Дубневич, к. е. н.

ORCID ID 0000-0002-4843-6239

Г. Марків, к. е. н.

ORCID ID 0000-0001-5292-0982

Львівський національний аграрний університет

Т. Шматковська, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-2771-9982

Волинський національний університет імені Лесі Українки

<https://doi.org/10.31734/economics2021.28.024>

Содома Р., Дубневич Ю., Марків Г., Шматковська Т. Моніторинг соціально-економічного розвитку територіальних громад

Досліджено науково-прикладні аспекти децентралізації. Розглянуто методичні підходи до проведення аналізу соціально-економічного розвитку громад. Деталізовано структуру ресурсної бази соціально-економічного розвитку територіальних громад. Визначено, що більшість матеріальних ресурсів, на жаль, вичерпується і не відновлюється. Розглянуто методика, яка передбачає використання низки індикаторів, що відображають стійкий або нестійкий розвиток економічних показників та враховують їх різну спрямованість. Доведено, що реформування територіальної організації влади є дієвим механізмом стимулювання економічної активності, розробки ефективних стратегій регіонального та місцевого розвитку. Показано зміни в бюджетній політиці відповідно до нових підходів до управління адміністративно-територіальними утвореннями. Схематично показано державну підтримку розвитку територій в Україні, виражену в цифровій динаміці. Окремий акцент зроблено на індексі податкоспроможності територіальних громад Львівської області. Проаналізовано результати поточних і перспективних планів окремих територіальних громад за показниками середнього розміру власних доходів, надходження місцевих податків і зборів, питомої ваги видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах. Окреслено основні пріоритети податкоспроможної територіальної громади в сучасних умовах. Детально описано особливості реверсної та базової дотації територіальних громад Львівської області. Встановлено принципи фінансового забезпечення діяльності територіальних громад, що є підґрунтям їхньої фінансової спроможності. Здійснений аналіз може бути використаний для розробки процедури моніторингу, сценаріїв і стратегій ефективного соціально-економічного розвитку сільських територій, для формування соціальної зрівноваженості.

Ключові слова: ресурси, фінансова децентралізація, соціально-економічний розвиток, територіальна громада, перспективний план розвитку територіальної громади.

Sodoma R., Dubnevych Yu., Markiv H., Shmatkovska T. Monitoring of the social and economic development of territorial communities

The scientific and applied aspects of decentralization are considered in the article. Methodical approaches to the analysis of social and economic development of communities are outlined. The structure of the resource base of the social and economic development of territorial communities is specified. It is determined that unfortunately, most material resources are exhaustible and not renewable. The authors of the research concern the methodology, which involves a number of the indicators reflecting sustainable or unsustainable development of economic indices and consider their various orientation. It is proven that the reform of the power territorial organization is an effective mechanism for stimulating economic activity, development of effective strategies for regional and local development. The changes in the budget policy in accordance with the new approaches in the management of administrative-territorial entities are shown. The state support for territories development in Ukraine is graphically demonstrated in the form of digital dynamics. A particular emphasis is placed on the index of tax capacity of the territorial communities of Lviv region. The article presents results of the analysis of the efficiency of current and perspective plans of separate territorial communities, expressed in the indices of the average size of their own incomes, revenue from local taxes and fees, specific weight of expenses for the maintenance of the managerial apparatus by means of their own resources. The work identifies the main priorities of a taxable territorial community in the modern conditions. The principles of financial support for the territorial communities activities, which are

the basis of their financial capacity, are determined. The conducted analysis can be used to develop the procedure of monitoring, scenarios and strategies for the effective social and economic development of rural areas, to build confidence and social balance.

Key words: resources, financial decentralization, social and economic development, territorial community, long-term plan of the territorial community development.

Постановка проблеми. Запровадження принципів сталого соціально-економічного розвитку, використання сучасної інфраструктури, отримання необхідних високоякісних послуг і забезпечення високого рівня добробуту кожного громадянина створюють можливості для ефективного розвитку спроможної громади, у тому числі в сільській місцевості.

У сучасних умовах територіальні громади мають змогу скористатися потужним спектром інструментів розвитку, апробованих в економічно успішних країнах. Закордонний досвід їхнього застосування з проєкцією на вітчизняні реалії становить неабиякий інтерес. Без аналізу сучасного стану соціально-економічного розвитку територіальних громад неможливо вийти на обґрунтування механізму практичного застосування інструментів моніторингу, що й засвідчує актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних основ наукових і практичних досліджень у контексті вирішення фінансових питань присвячені праці вітчизняних і зарубіжних учених: О. Васильєвої та Н. Васильєвої [1], І. Ярошенко та І. Семигуліної [8] та ін. Соціально-економічним аспектам розвитку територіальних громад присвячені праці таких дослідників, як І. Коломієць та А. Пелехатий [3], Н. Михалюк та Ю. Дубневич [4], В. Снітинський, Я. Грицак, Я. Янишин, Ю. Дубневич та Р. Содома [7] та ін. Аналізуючи досвід децентралізації управління в європейських країнах, О. Васильєва та Н. Васильєва [2] зазначають, що європейська практика у сфері фінансового забезпечення підтверджує відсутність універсальних моделей і алгоритму вирішення питань децентралізації повноважень, власності та джерел фінансування місцевого самоврядування. Проте, на нашу думку, вагомим рушієм для територіальних громад буде їхнє укрупнення, що дасть змогу розширити економічну складову місцевих бюджетів. Усе це становить науковий та практичний інтерес і вимагає подальшого вивчення.

Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та конкретні економічні методи, а також базовий дослідницький підхід, який дав змогу визначити економічну природу розвитку територіальних громад та їхню соціально-економічну складову. Використано комплекс методів, зокрема: розрахунково-аналітичний – для оцінки виконання соціально-економічних показників бюджетів; порівняльний – для порівняння індексу податкоспроможності територіальних громад; логічного узагальнення та екстраполяції – для обґрунтування якісних підходів та розробки пропозицій щодо результативного соціально-економічного розвитку територіальних громад; графічний – для забезпечення розрахункової частини дослідження та наочного подання його результатів під час опрацювання статистичних даних.

Постановка завдання. Основним завданням нашого дослідження став моніторинг і аналіз поточних результатів реалізації фінансової децентралізації, оцінка значення останньої для соціально-економічного розвитку й ефективного функціонування територіальної громади.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою характеристикою стану територіальної громади є соціально-економічний розвиток території, на якій вона функціонує. Економічний розвиток у сільській місцевості пов'язаний з раціональним використанням земельних ресурсів, розвитком сільськогосподарської діяльності та залученням інвестицій. Розширення економічних можливостей для розвитку соціальної сфери на селі відбувається тут за рахунок розвитку промисловості, організації переробки сільськогосподарської продукції. Соціальний розвиток пов'язаний з належною соціальною інфраструктурою, наданням якісних адміністративних послуг та первинної медичної допомоги. Тому важливо забезпечити інтеграцію, оцінити та ідентифікувати ресурсний потенціал громади (рис. 1).

Рис. 1. Структура ресурсної бази соціально-економічного розвитку територіальних громад.

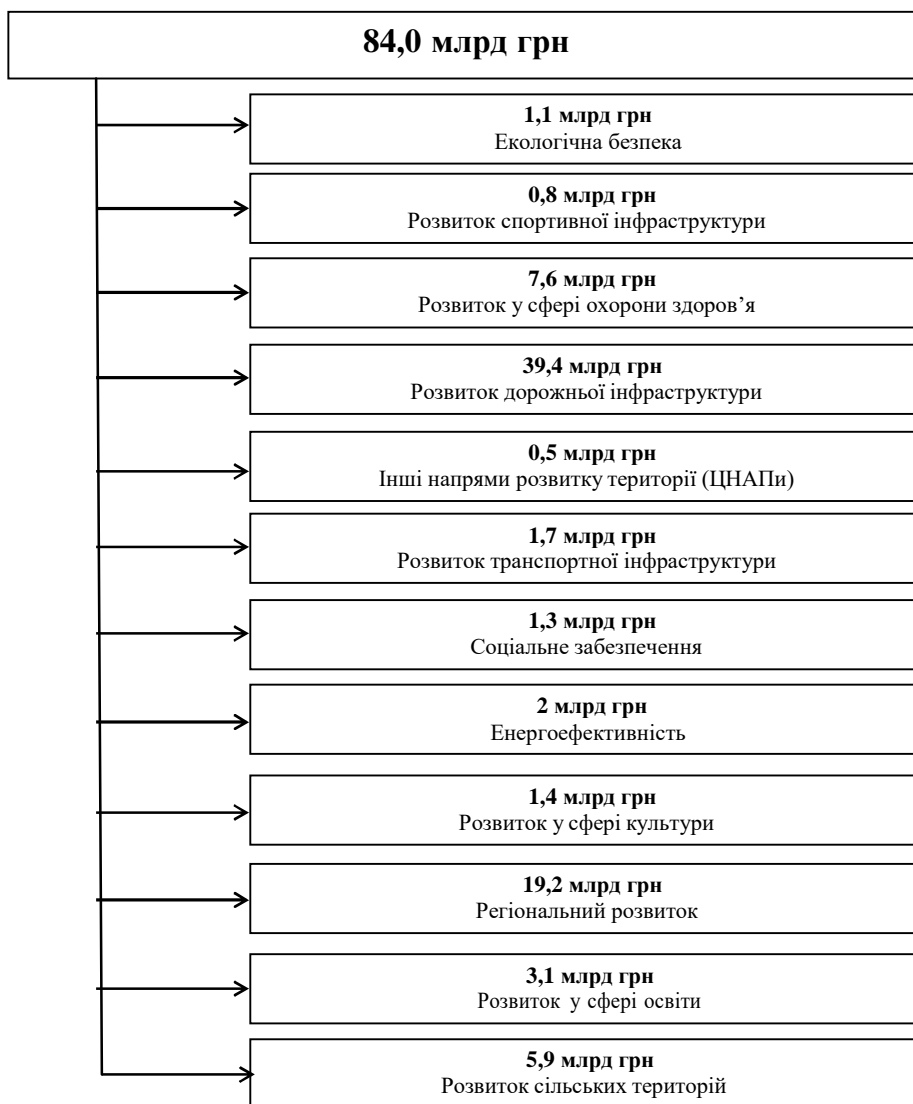

Рис. 2. Державна підтримка розвитку територій в Україні у 2019 році.

Завдяки проведенню реформи децентралізації територіальні громади отримують реальну можливість використати наявні фінансові ресурси для вирішення своїх нагальних проблем. Державну підтримку розвитку територій в Україні показано на рис. 2.

У країнах з різними системами територіального устрою використовують цільові трансферти: у Франції – 10,6 % від структури міжбюджетних трансфертів; у Великобританії – 27 %; у Норвегії та Швейцарії – 14 %; у Польщі – 22 %; в Італії – 24 % [9, с. 230].

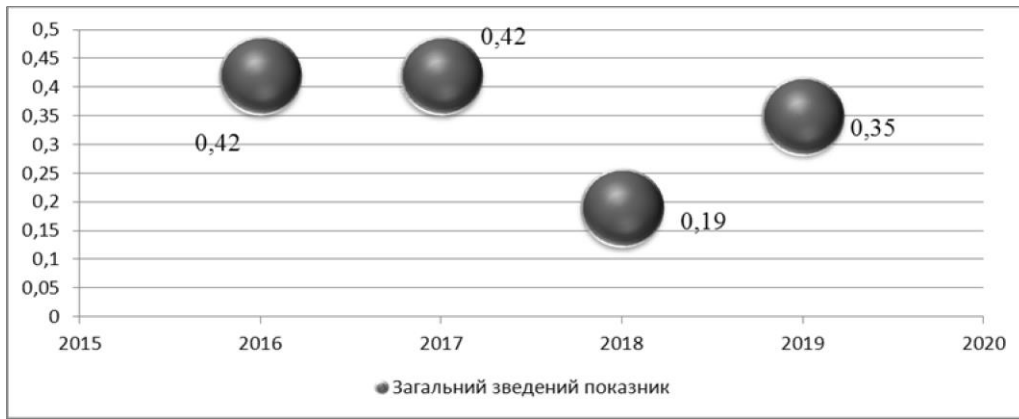

Рис. 3. Загальний зведений показник виконання соціально-економічних бюджетів територіальних громад Львівщини у 2016–2019 роках.

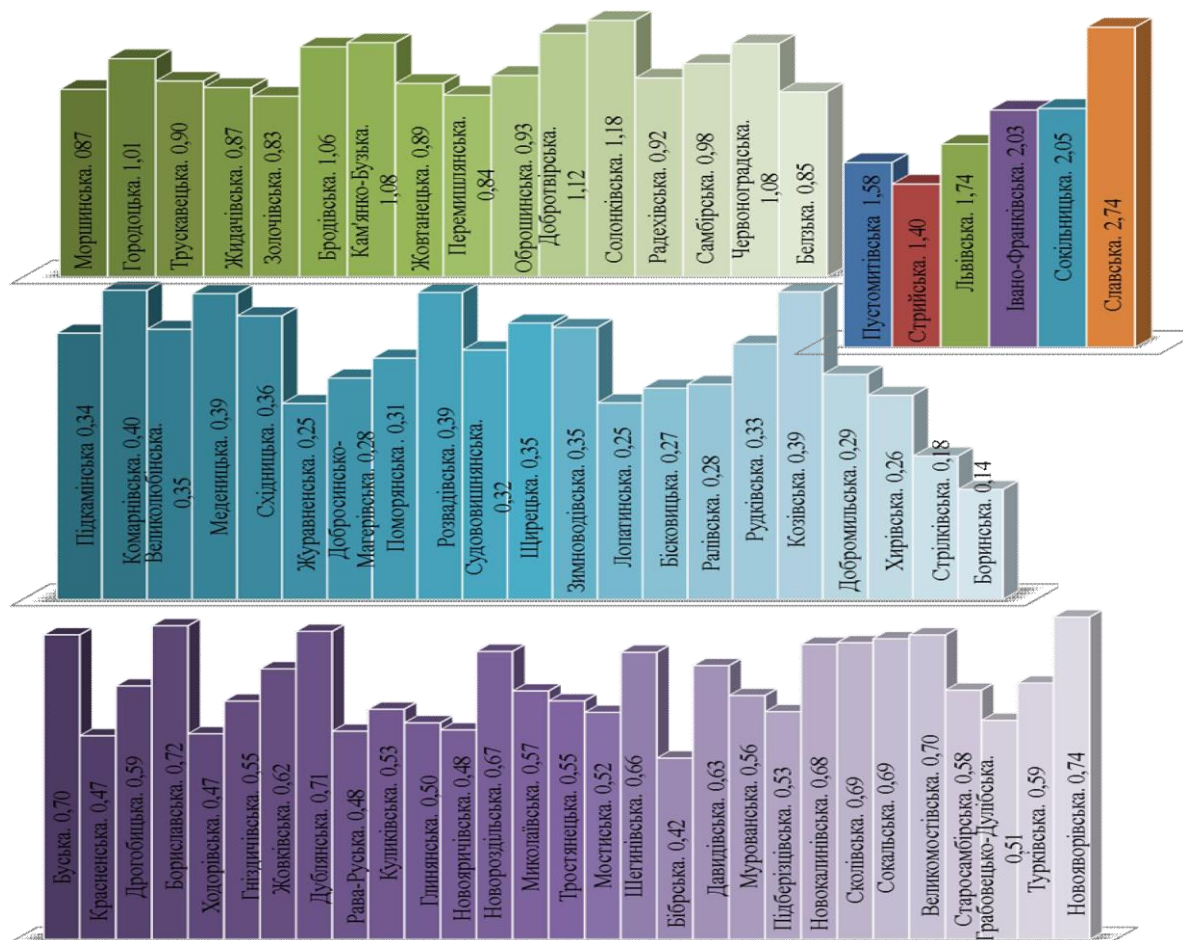

Рис. 4. Індекс податкоспроможності територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [6]).

Для оцінки соціально-економічних показників територіальних громад були розраховані показник виконання соціально-економічних бюджетів територіальних громад і показники податкоспроможності громад Львівщини зі звітів щодо фінансової (бюджетної) діяльності об'єднаних громад у 2019 році [2; 5; 6]. Загальний зведений показник виконання соціально-економічних бюджетів територіальних громад розраховується за формулою

$$P = \frac{\sum_{j=1}^k P_j}{k}, \quad (1)$$

де P_j – i -тий показник виконання соціально-економічних бюджетів j -тої об'єднаної територіальної громади; k – кількість показників, обраних для оцінки ступеня реалізації однієї з функцій діяльності j -тої об'єднаної територіальної громади.

Аналізуючи рис. 3, можна дійти висновку, що 2018 рік для територіальних громад Львівщини був скрутний стосовно виконання соціально-економічних бюджетів. На одному рівні зведені

показники були у 2016–2017 роках. У прогнозі спостерігаємо збільшення у 2019 році, що є позитивною динамікою. Індекс податкоспроможності визначає рівень податкоспроможності відповідного місцевого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником у всіх зведених місцевих бюджетах України в розрахунку на одну людину. Механізм вирівнювання передбачає, що місцеві бюджети отримують базову дотацію, якщо рівень індексу податкоспроможності є нижчим значення 0,9 від середнього показника по Україні (у розмірі 80 % суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9). Для місцевих бюджетів з індексом податкоспроможності від 0,9 до 1,1 вирівнювання не здійснюється (не надається базова і не перераховується реверсна дотація). Із бюджетів громад, в яких індекс податкоспроможності перевищує 1,1, вилучаються кошти до державного бюджету (реверсна дотація) в обсязі 50 відсотків від суми, що перевищує значення індексу податкоспроможності [3]. Індекс податкоспроможності територіальних громад Львівської області у 2019 році показано на рис. 4.

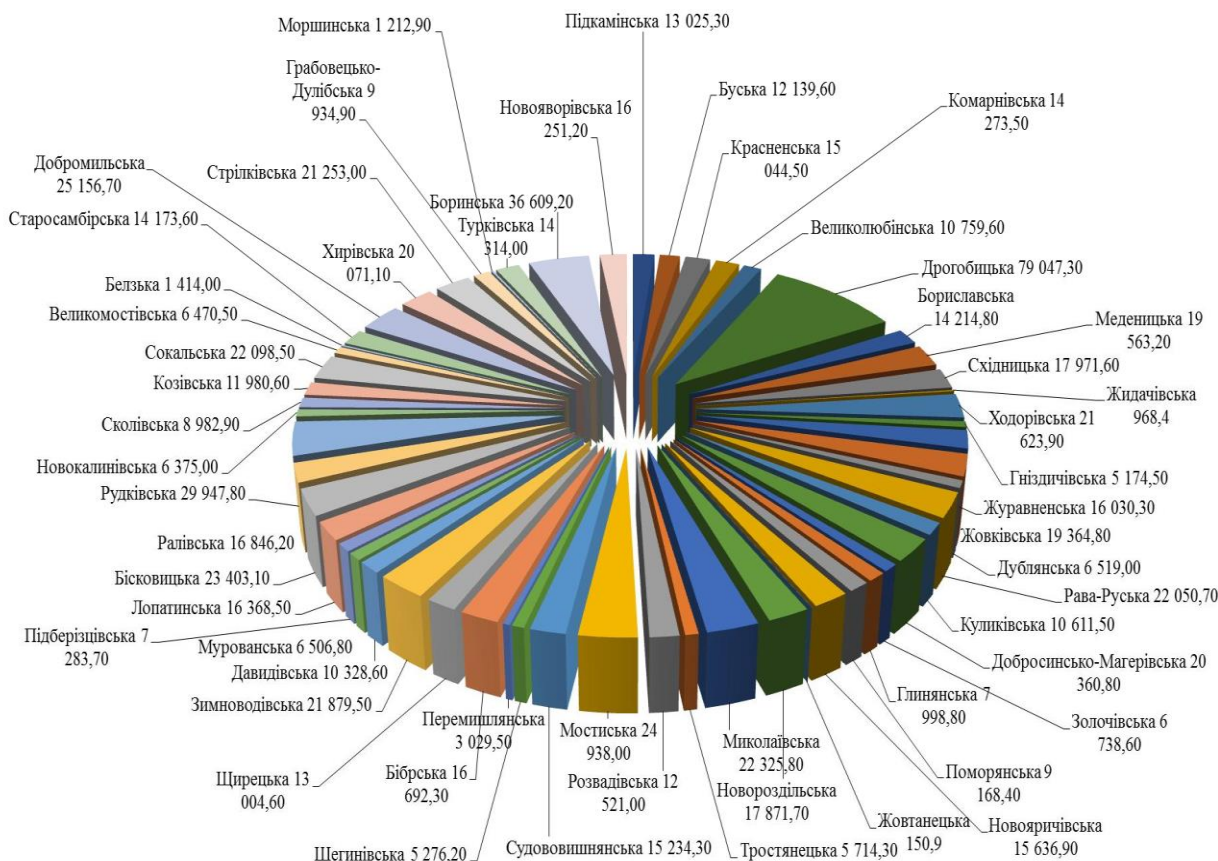

Рис. 5. Базова дотація територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [6]).

Дані рис. 4 показують, що податкоспроможними є дев'ять територіальних громад – Бродівська, Городоцька, Трускавецька, Кам'яно-Бузька, Оброшинська, Радеківська, Самбірська, Червоноградська, Яворівська. Надходження податку на доходи фізичних осіб за звітний період (в умовах законодавства 2019 року) для розрахунку базової та реверсної дотацій – використовується 60 % суми ПДФО. Базову дотацію отримують ті

територіальні громади, в яких індекс податкоспроможності нижчий від 0,9 (56 територіальних громад) (див. рис. 5).

Найвищий показник базової дотації у Дрогобицькій територіальній громаді, а найнижчий у Жовтанецькій. Реверсна дотація передбачається для територіальних громад, якщо індекс податкоспроможності перевищує 1,1 (8 територіальних громад) (рис. 6).

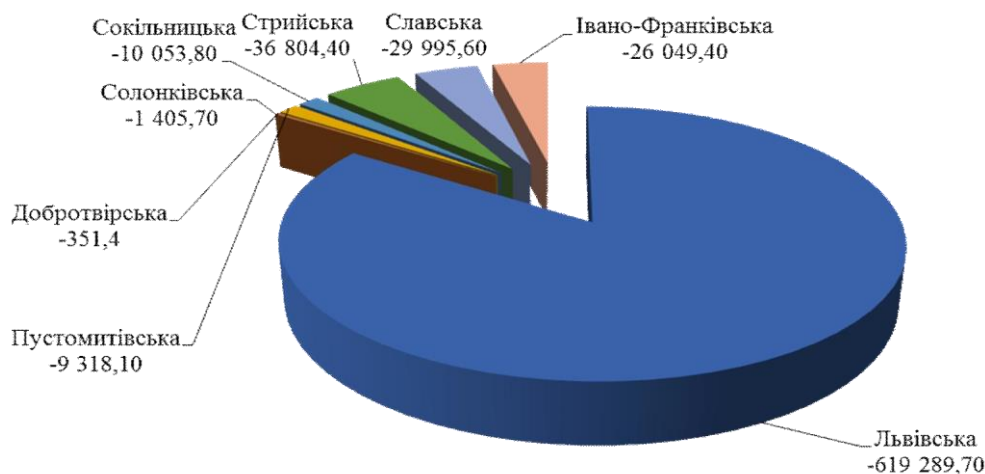

Рис. 6. Реверсна дотація територіальних громад Львівської області у 2019 році (за даними [6]).

Значний показник реверсної дотації притаманний Львівській територіальній громаді, значно нижчий – Добротвірській. Успіху досягає та територіальна громада, яка готова усунути свої слабкі сторони з одночасним посиленням сильних сторін, а також задіювати сприятливі можливості, які можуть виникнути завдяки впливу зовнішніх сил.

Висновки. Проведені розрахунки показали достатньо стійкий соціально-економічний розвиток територіальних громад Львівщини. Результати аналізу можуть бути використані для розробки процедури моніторингу, сценаріїв і стратегій ефективного соціально-економічного розвитку сільських територій.

Пріоритетний розвиток сільської місцевості має забезпечуватись через: надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості; створення сприятливих і стабільних умов для вкладення інвестицій у сільське господарство; мотивування у сфері послуг та аграрному секторі до соціальної відповідальності бізнесу; створення умов для соціального розвитку сільської місцевості; інформаційні технології, інтегровані проєкти, покриття Інтернетом та

забезпечення засобами для електронної системи охорони здоров'я; розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості; збільшення кількості робочих місць в органічному сільському господарстві, креативних індустріях та туризмі; підвищення рівня цифрової грамотності населення та диверсифікації можливих ризиків для сільських територій.

Бібліографічний список

1. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 74–78. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/17.pdf (дата звернення: 21.12.2020).
2. Експерти проаналізували бюджети об'єднаних громад кожної області за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news> (дата звернення: 20.12.2020).
3. Коломієць І. Ф., Пелехатий А. О. Теоретико-практичні аспекти формування об'єднаних територіальних громад в Україні. *Економіка України*. 2017. № 4(665). С. 46–55.
4. Михалюк Н., Дубневич Ю. Методика розрахунку спроможності для утворення об'єднаної територіальної громади. *Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК*. 2020. № 27. С. 28–33.

5. Оцінка фінансових показників бюджетів 806 ОТГ. Рейтинг за 2019 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12192> (дата звернення: 02.01.2021).

6. Оцінка фінансової спроможності ОТГ у розрізі областей. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/53-rezultati-finansovogo-monitoringu-366-otg-za-1pivrichchya-2017-roku-stvorenikh-u-2015-ta-2016-rokakh.pdf> (дата звернення: 20.01.2021).

7. Снітинський В. В., Грицак Л. Я., Янишин Я. С., Дубневич Ю. В., Содома Р. І. Соціально-економічний розвиток Трускавецької об'єднаної терито-

ріальної громади / за заг. ред. В. В. Снітинського. Львів; Кам'янка-Бузька, 2020. 178 с.

8. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Реалізація реформи децентралізації в Україні: актуальні питання модернізації системи публічного управління. *Проблеми економіки*. 2016. № 2. С. 67–73.

9. Yakubiv V., Sodoma R., Hrytsyna O., Pavlikha N., Shmatkovska T., Tymbaliuk I., Marcus O., Brodska I. Development of electronic banking: a case study of Ukraine. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2019. 7(1). P. 219–232. doi: [http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1\(17\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2019.7.1(17)).

Стаття надійшла 18.02.2021